

אוניברסיטת בר-אילן
המחלקה למדעי המדינה

יחסי גרמניה - ישראל בין מוסר לבין פוליטיקה פרגמטית

71-461-01

סמינריון (2 ש"ש) – ב.א. - תשס"ז

מרצה: ד"ר אנגליקה טים

ימי שני 18:00 – 20:00

שעות קבלה: ימי שני, 15:00 – 16:00, ימי רביעי, 14:00 – 15:30

מס' חדר משרד: 2.33

טלפון: 03-5247814

[דוא"ל: timtang@mail.biu.ac.il](mailto:timtang@mail.biu.ac.il)

תיאור ומטרות הסמינריון:

נקודת המוצא של הסמינריון היא, שהיחסים בין גרמניה לבין ישראל לא היו תקינים אף פעם אחרי השואה. היחסים התגבשו על רקע האירוע הטראגי, שאין שני לו בתולדות האנושות. בכל זאת אפשר לדבר על תהליך ארוך ומסובך של התקרבות. הסכם השילומים, שנחתם בספטמבר 1952 ע"י הממשלות של גרמניה הפדרלית ומדינת ישראל יצר מודוס ויונדי שעל פיו וביחס אליו פעלו הצדדים בשנים הבאות. הקשרים הדיפלומטיים בין גרמניה המערבית לבין ישראל נקשרו רק ב-1965 - כחלוף עשור ומחצית מאז נוסדו שתי המדינות. הסמינריון מבהיר בין היתר את הגישות השונות של שתי הגרמניות למדינת ישראל בין 1949 עד 1990 - במיוחד בכל הנוגע לפיצויים ולשילומים. בעוד שהרפובליקה הדמוקרטית הגרמנית אף פעם לא כוננה יחסים דיפלומטיים עם ישראל, הראתה דווקא האליטה הפוליטית שלה, בשנים הראשונות אחרי מלחמת העולם השנייה, תקופה קצרה יחסית, אהדה כלפי הישוב וכלפי ישראל. היחסים בשנים שלאחר מכן, היו יחסי עימות. רק שנתיים בערך לפני התמוטטותה של מזרח גרמניה (ד"ר) שינתה הממשלה מסיבות שונות את מדיניותה לגבי ישראל.

כמו כן כולל הסמינריון את עמדת ממשלת ישראל ודעת הקהל הישראלי בנוגע לאיחוד גרמניה בשנת 1990, ואת ההתפתחות של היחסים הדו-צדדיים בתחומים שונים (פוליטיקה, כלכלה, תרבות) עד עצם היום הזה.

דרישות הסמינריון

נוכחות: לפחות ב- 80% מהשיעורים.

מבחן (20%) בסוף סמי' א', ללא חומר עזר

השתתפות פעילה ופרזנטציה בכיתה (20%)

עבודה סמינריונית (60%) – הנחיות מפורטות בסוף הסילבוס.

סמסטר א'

מבוא לקורס: יחסי ישראל - גרמניה: יחסים נורמליים;

עוז, עמוס (2006): "בדרך לגרמניה", בתוך: על מדרונות הר געש. שלוש מסות, תל אביב (כתר), ע"ע 7-45.

א י ן (בתהליך עבודה – ספריית ספרות)

Lavy, George (1996): Germany and Israel - Moral Debt and National Interest, London: Frank Cass, pp. 205-210.

E327.43 LAV (273335)

Timm, Angelika (1997): Jewish Claims against East Germany - Moral Obligations and Pragmatic Policy, Budapest: Central European University Press, pp. 166-180.

D47(43) TIM (378896) (מוגבלת) וגם בספרייה המרכזית (588413) 9737 תדפיס

הסכמי השילומים - רקע פוליטי, משא ומתן, תוצאות ותגובות (שלושה שיעורים)

צוויג, רונלד (1989): השילומים מגרמניה ויחסי ישראל התפוצות, צינונת, י"ד, ע"ע 231-239.

כתב עת באולם 4

שגב, תום. (1991): המליון השביעי – הישראלים והשואה, ירושלים, ע"ע 209-236.

933.47 שגב.מי (780161)

ילינק, ישעיהו (1994): מזרח גרמניה, השילומים ומדינת ישראל (1949-1952) גשר, 127/128, ע"ע 80 - 92.

כתב עת בספרייה המרכזית וגם תדפיס 9743 (588526)

Gardner Feldman, Lily (1984): The special relationship between West Germany and Israel. Boston: Allen & Unwin, pp. 49-86.
E 327.43 FEL (32605)

Geller, Howard Jay (2005): Jews in Post-Holocaust Germany, 1945-1953 (Chapter: "West Germany and Reparations to Israel and World Jewry"), Cambridge Univ. Press, pp. 219-256.
(1094813) GEL שמור מדעי המדינה לפי

Timm, Angelika (1997): Jewish Claims against East Germany - Moral Obligations and Pragmatic Policy, Budapest: Central European University Press, pp. 81-94.
D 47(43) TIM (378896) בספריה המרכזית (מוגבלת)

Jelinek, Yeshayahu A. (1990): "Political Acumen, Altruism, Foreign Pressure or Moral Debt – Konrad Adenauer and the 'Shilumim'," Tel Aviver Jahrbuch fuer deutsche Geschichte, Vol. XIX, pp. 77-102.
X - 2922 כתב עת במדף לכתבי עת (ספריה מרכזית)

התפתחות היחסים בשנות ה-50

Lavy, George (1996): Germany and Israel - Moral Debt and National Interest, London: Frank Cass, pp. 14-28, 48-58.
E 327.43 LAV (273335)

התמודדות עם העבר - השלכות משפט אייכמן על היחסים (שני שיעורים)
שגב, תום. (1991): המליון השביעי – הישראלים והשוואה, ירושלים, ע"ע. 307-325.
933.47 שגב.מי (780161)

Deutschkron, Inge (1970): Bonn and Jerusalem, Philadelphia: Chilton, 1970, pp. 131-163.
(588536) 9744 וגם תדפיס E 327.43 DEU (128104)

כינון יחסים דיפלומטיים בין גרמניה הפדרלית לבין ישראל בשנת 1965
ברצל, ריינר (1993): הדרך לכינון היחסים: ההיבט הגרמני (צימרמן, מושה/היילברונר, עודד, יחסים
'נורמליים' - יחסי ישראל-גרמניה, ירושלים: מאגנס), ע"ע 12 – 23.
E 327.43 יחס.נו תשנ"ג (222982) וגם תדפיס 9748 (588624)

בן נתן, אשר (1993): הדרך לכינון היחסים: ההיבט הישראלי (צימרמן, מושה/היילברונר, עודד, יחסים
'נורמליים' - יחסי ישראל-גרמניה, ירושלים: מאגנס), ע"ע 24 – 32.
E 327.43 יחס.נו תשנ"ג (222982) וגם תדפיס 9749 (588635)

ילינק, ישעיהו (1993): תפיסת לוקרנו, דוקטרינת האלשטיין והשילומים (צימרמן מושה/היילברונר עודד,
יחסים 'נורמליים' - יחסי ישראל-גרמניה, ירושלים: מאגנס), ע"ע 33 – 43.
E 327.43 יחס.נו תשנ"ג (222982) וגם תדפיס 9750 (588642)

מדיניות החוץ של שתי הגרמניות במזרח התיכון אחרי מלחמת ששת הימים

Büttner, Friedemann (2003): "Germany's Middle East Policy: The Dilemmas of a 'Policy of Even-Handedness' (Politik der Ausgewogenheit)," in: Goren, Haim (ed.): Germany and the Middle East: Past, Present, and Future, Jerusalem: Magnes, pp. 115-159.
(588810) 9753 תדפיס

Lavy, George (1996): Germany and Israel - Moral Debt and National Interest, London: Frank Cass, pp. 192-204.
E 327.43 LAV (273335)

Timm, Angelika (2003), "The Middle East Policy of East Germany," in: Goren, Haim (ed.): Germany and the Middle East: Past, Present, and Future, Jerusalem: Magnes, pp. 245-262.
(1094857) GER שמור מדעי המדינה לפי

עמדות בישראל בנוגע לאיחודן של שתי הגרמניות
 מרוז, יוחנן (1991): ישראל, יהודים ואיחוד גרמניה, גשר, מס' 122 (חורף תשנ"א), 351-356.
כתב עת בספריה יהדות והמדף לכתבי עת X 439

Frank Stern (1991): "The 'Jewish Question' in the 'German Question' 1945-1990: Reflections in the Light of November 9th," in: Yehuda Bauer (ed.). The Danger of Antisemitism in Central and Eastern Europe in the Wake of 1989-1990, Jerusalem: HUJI, pp. 35-51.

A24(47) DAN 1991 (246407) בספריה המרכזית (מוגבלת)

David A. Jodice (1991): United Germany and Jewish Concerns: Attitudes Toward Jews, Israel, and the Holocaust, New York: American Jewish Committee (the whole brochure).

A266(43) JOD (222331) בספריה המרכזית

המדיניות של גרמניה המאוחדת במזרח התיכון
 ווייס, שבח (1993): "יחסי ישראל-גרמניה: ציפיות לעתיד". בתוך: היילברונר, עודד/צימרמן, משה: יחסים נורמליים – יחסי ישראל - גרמניה, ירושלים: מאגנס, ע"ע 84 – 86.
E 327.43 יחס.נו (222982)

Udo Steinbach (2003): "German Foreign Policy and the Middle East: In Quest of a Concept," in: Goren, Haim (ed.): Germany and the Middle East: Past, Present, and Future, Jerusalem: Magnes, pp. 85-114.

תדפיס 9756 (588816)

Andreas Reinicke (2002): "German-Israeli Relations," in: Volker Perthes (ed.): Germany and the Middle East, Berlin: Heinrich Boell Foundation, pp. 76-89.

תדפיס 9757 (588769) וגם 327.43056 GER 2002

התדמית של ה"אחר"
 צימרמן, משה (2002): הזיקית והפניקס: גרמניה בעיני ישראל (צימרמן, משה: עבר גרמני - זכרון ישראלי, תל אביב: עם עובד, ע"ע 258 – 276.
943.086 צימ.עב (548268) וגם תדפיס 9758 (588818)

יער, אפרים/בר-טל, דניאל (עורכים) (2004): ניתוח השוואתי 1998 – 2004. שינוי בעמדות אישיות, חברתיות ולאומיות של הנוער הישראלי מאז שנת היובל, תל אביב (קרן פרידריך אברט), ע"ע 101 – 110.
א י נ

Bergmann, Werner/Wetzel, Juliane (2005): "Test of Democracy. Anti-Semitism and Anti-Zionism in Germany from 1945 to 2004," in: Romberg, Otto R. (ed.): Forty Years of Diplomatic Relations between the Federal Republic of Germany and Israel, Frankfurt: Tribuene, pp. 140-148.

E327.0943 FOR (1099557)

סמסטר ב'
 בסמסטר ב' (13 שיעורים) הסטודנטים מתבקשים להציג פרזנטציות (25-20 דקות) על נושאים שונים. נושא הפרזנטציה צריך להיות קשור בנושא העבודה הסמינריונית. כל סטודנט מחלק ראשי פרקים הפרזנטציה (עמוד אחד) לפני השיעור למשתתפי הסמינריון.

הנחיות לעבודה הסמינריונית

העבודה הסמינריונית (25-30 עמודים) כוללת רקע תיאורטי, ניתוח מקורות ראשוניים וספרות משנית. מומלץ לנהל ראינות בהתאם לנושא. אין עבודות משותפות ולא יכתבו שתי עבודות באותו נושא. משתתפי הסמינריון מתבקשים להגיש הצעת מחקר מודפסת שכוללת נושא, השארת מחקר, לפחות שלוש שאלות מחקר ורשימה ביבליוגרפית ראשונה (לא פחות מחמישה פרטים) עד 25 בדצמבר 2006. אישור הנושא תוך שבועיים.

הצעות לעבודות סמינריוניות:

- המדיניות האמריקאית בהקשר לפיצויים ולשילומים

- המשולש ארה"ב - גרמניה - ישראל
- ישראל והאיחוד האירופי
- המדיניות הגרמנית במזרח התיכון בתקופות שונות
- שתי הגרמניות באו"ם והתייחסותן לישראל
- מזרח גרמניה וישראל (אספקטים שונים, בין היתר: השפעת בריה"מ על היחסים)
- הוויכוחים בכנסת על יחסי גרמניה - ישראל
- דעת הקהל בישראלי והיחסים עם גרמניה הפדרלית בתקופות שונות
- עמדת ישראל בנוגע לאיחודן של שתי הגרמניות ב1989/90
- תהליך כינון היחסים הדיפלומטיים בין מערב גרמניה לבין ישראל 1948-1965 (אספקטים שונים)
- השפעתם של השילומים מגרמניה על המשק הישראלי
- התייחסות העיתונות הישראלית לאירועים שונים
- איחוד גרמניה בעיני העיתונות הישראלית
- תדמית גרמניה בעיתונות הישראלית (בתקופות שונות)
- שיתוף פעולה צבאי
- התפתחות יחסי תרבות בין שתי המדינות
- יהודי גרמניה והתייחסותם למדינת ישראל
- ערים תאומות
- חילופי נוער
- יחסים כלכליים בין גרמניה לישראל
- יחסי ספורט
- גרמניה והגרמנים בספרות הישראלית/בקולנוע הישראלי
- פעילויות של קרונות גרמניות בישראל
- שיתוף פעולה בין גרמניה לבין ישראל ברמת החברה האזרחית.

חומר קריאה מומלץ (בהתאם לנושא שנבחר):

רשימה ביבליוגרפית בעברית:

- היילברונר, עודד/צימרמן, משה (1998): הגרמנים 1945 - 1990, ירושלים: מאגנס.
בספריה להיסטוריה 943.087 גרמ.אל (370396)
- וולקוב, שולמית (1994): ממחלוקת לאיחוד: גרמניה 1945 - 1990, תל-אביב: עם עובד.
שמוor מדעי המדינה לפי מחל.לא (253207)
- וייס, יפעת/מרגלית גלעד (2005): זיכרון ושכחה. גרמניה והשוואה, תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
שמוor מדעי המדינה לפי מחל.לא (253207)
- לאם, האנס (1961): משפט אייכמן בדעת הקהל בגרמניה המערבית, ירושלים: נר תמיד.
בספריה המרכזית (מדף פתוח) D47 משפ (132940)
- מרוז, יונתן (1988): האם היה זה לשווא? תל אביב: ספרית הפועלים.
E 327.43 מרו.הא (67545)
- שנעור, פליקס אליעזר (1967): בעול כורח ורגשות. בשיחות המדינה, יחסי ישראל - גרמניה 1951 עד 1966, ירושלים: שוקן.
E 327.43 שנע.בע (141182)
- שגב, תום (1991): המליון השביעי. ירושלים: כתר.
933.47 שגב.מ (167801)
- שפיר, שלומו (1986): יד מושטת: הסוציאל-דמוקרטים הגרמנים ויחסם ליהודים ולישראל בשנים 1945-1967, תל-אביב: זמורה, ביתן.
324.243072 שפי.יד (53164)
- שפיר, שלמה (2005): יהודים וישראל בחייו של הלמוט שמידט, זמנים, מספר 91, קיץ 2005, ע"ע 70-83.
כתב עת בספריה להיסטוריה
- צימרמן, משה/טוד, מיכאל (1984): גרמניה אחרי 1945 - ההתגברות על הטראומה, ירושלים: מאגנס.
943.087 גרמ (20886)

צימרמן, משה/היילברונר, עודד (1993): יחסים 'נורמליים' - יחסי ישראל-גרמניה, ירושלים: מאגנס.
E327.43 יחס (222982)

צימרמן, משה (עורך) (2002): דרכה המיוחדת של גרמניה בהיסטוריה, ירושלים: מאגנס.
בספריה להיסטוריה 943.0072 דרכ.המ (101583)

צימרמן, משה (2002): עבר גרמני - זכרון ישראל, תל אביב: עם עובד.
בספריה להיסטוריה 943.086 צימ.עב (548268)

צימרמן, משה (עורך) (2004): גרמניה וארץ ישראל. מפגש תרבויות, ירושלים: מאגנס.
E303.48243 גרמ.וא (573917) (המדף הפתוח) בספריה המרכזית

רשימה ביבליוגרפית בלועזית:

Balabkins, Nicholas (1971): West German Reparations to Israel, New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
E327.43 BAL (372100)

Beker, Avi/Kedmi, Simona (1991): German Unification - A Jewish-Israeli Perspective, Jerusalem: Israel Council on Foreign Relations.
י א י

Deutsch, Akiva W. (1974): The Eichmann Trial in the Eyes of Israeli Youngsters, Ramat Gan: Bar-Ilan University.
933.47 DEU (169952)

Deutschkron, Inge (1970): Bonn and Jerusalem, Philadelphia: Chilton.
E327.43 DEU (128104)

Frohn, Axel (1991): Holocaust and Shilumim - The Policy of Wiedergutmachung in the Early 1950s, Washington, DC: German Historical Institute.
D47 HOL (547730) (מדף פתוח) בספריה המרכזית

Gardner Feldman, Lily (1984): The special relationship between West Germany and Israel. Boston: Allen & Unwin.
E327.43 FEL (32605)

Geller, Howard Jay (2005): Jews in Post-Holocaust Germany, 1945-1953, Cambridge University Press.
(1094813) GEL שמור מדעי המדינה לפי

Goren, Haim (Ed.) (2003): Germany and the Middle East: Past, Present, and Future, Jerusalem: Magnes.
(1094857) GER שמור מדעי המדינה לפי

Heinrich Boell Foundation (2003): Europe - Israel: A Troubled Relationship. Is there a New Anti-Semitism? Conference 24-25 November 2002, Tel Aviv: Tel Aviv University,
י א י

Institute of Jewish Affairs (1982): West German Recompense for Nazi Wrongs - Thirty Years of the Luxembourg Agreement, London.
י א י

Lavy, George (1996): Germany and Israel - Moral Debt and National Interest, London: Frank Cass.

E327.43 LAV (273335)

Nathanson, Roby/Stetter, Stephan (2005): The Israeli European Policy Network. Reader, Tel Aviv (Friedrich-Ebert-Stiftung).

327.43056 GER (588769)

Pallade, Yves (2004): Germany and Israel in the 1990s and Beyond: Still a 'Special Relationship'? Frankfurt/Berlin et.al.

E327.45 PAL (1095974)

Perthes, Volker (ed.) (2002): Germany and the Middle East, Berlin: Heinrich Boell Foundation.

327.43056 GER (588769)

Romberg, Otto R./Schwinghammer, Georg (eds.) (1985): Twenty years of Diplomatic Relations between the Federal Republic of Germany and Israel, Frankfurt: Tribuene.

E327.43 TWE (41295)

Romberg, Otto R./Schwinghammer, Georg (eds.) (1996): Thirty years of Diplomatic Relations between the Federal Republic of Germany and Israel, Frankfurt: Tribuene.

E327.43 THI (280099)

Romberg, Otto. R. (ed.) (2005): Forty Years of Diplomatic Relations between the Federal Republic of Germany and Israel, Frankfurt: Tribuene.

E327.0943 FOR 2005 (1099557)

Sagi, Nana (1980): German Reparations - A History of the Negotiations, Jerusalem: Magnes Press.

933.47 SAG (479128)

Timm, Angelika (1997): Jewish Claims against East Germany - Moral Obligations and Pragmatic Policy, Budapest: Central European University Press.

D47(43) TIM (378896) (מוגבלת) בספריה המרכזית

Stauber, Roni (2003): Realpolitik and the Burden of the Past: Israeli Diplomacy and the 'Other Germany', Israel Studies, vol. 8, no. 3 (Fall 2003), pp. 100-122.

כתב עת בספריה המרכזית (מדף לכתבי עת)

Wolffsohn, Michael (1993): Eternal Guilt? New York: Columbia University Press.

E327.43 WOL (239555)

Zweig, Ronald W. (1991): David Ben Gurion, Politics and Leadership, London: Frank Cass.

E092 BEN-GUR (177600) (מדף פתוח) ובספריה להיסטוריה בספריה המרכזית

Zweig, Ronald W. (2001): German Reparations and the Jewish World - A History of the Claims Conference, London: Frank Cass, 2nd Edition (1st edition 1987, Boulder: Westview).

D47 ZWE (99785) (מוגבלת) בספריה המרכזית